

Matkakertomus

Laatijat Varsinais-Suomen ELY-keskus:

Tiina Katila ja Maarit Solla

Ympäristötukivastaavien opintomatka Ahvenanmaalle 10-11.5.2011

Tiistai 10.5.2011

Matka alkoi aamulla kokoontumisella Turun satamaan, mistä lähdimme matkalle kohti Ahvenanmaata Viking Linen Amorella –laivalla.

Aamupäivän vietimme laivan kokoustiloissa, missä oli ensin vuorossa osallistujien esittäytymiskierros. Matkalle osallistui yhteensä 37 henkilöä.

Esittelykierroksen jälkeen kukin ELY-keskus kertoi kevään erityisympäristötukihakemustilanteestaan. Yleisesti todettiin, että erityisympäristötukihakemuksia oli tullut tavanomainen määrä tai hieman vähemmän. Yleispiirteenä näyttäisi olevan, että luomu-hakemuksia sekä kokonaan uusia että lisäaluehakemuksia on tullut kaikissa ELY-keskuksissa varsin runsaasti ja näyttää siltä, että myös kotieläintilat ovat kiinnostuneita tekemään luomusopimuksen. Uusien hakijoiden joukossa on suuriakin tiloja sekä useita emolehmätiloja. Lietelantasopimuksia haettiin myös runsaasti. Lannoitteiden hinnan nousu sekä levitysurakoitsijoiden määrä kasvu lienevät syinä tähän. Perinnetuotanto ja luomusopimuksia on haettu tavanomaisesti tai hieman vähemmän kuin aikaisemmin. Rakennetekniikka eli laiduntavien eläinten määrän väheneminen laskee näiden sopimusten hakemismääriä. Etelä-Pohjanmaalla hakemismäärä jäi vajaat 200 hakemusta pienemmäksi kuin viime vuonna, yhtenä syynä oli, että valumavesisopimushakemusten määrä jäi pieneksi.

Erikoistutkija Mikko Kuussaari Suomen ympäristökeskuksesta kertoi seuraavaksi Ahvenanmaan maatalousluonnon monimuotoisuus ja maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden arviointitutkimuksesta, joka on tehty vuosina 2002-2003. Tutkimus liittyi Ahvenanmaan ympäristöohjelman väliarviointiin ja luonto-osion arvioinnissa olivat mukana mm. Mikko Kuussaari ja Anna Schulman. Tutkimuskohteena olivat mm. kasvit, perhoset, maatalousympäristön linnut, maisemarakenne ja luonnonlaitumet. Tutkimuskohteita oli 10, samoilla kohteilla on aloitettu uusi seuranta-tutkimus toukokuussa 2011.

Tutkimus osoitti, että Ahvenanmaan luonto on säilynyt rikkaampana kuin Manner-Suomen luonto. Tutkimuksen mukaan Ahvenanmaan oma maatalouden ympäristötukijärjestelmä on tukenut hyvin luonnonlaitumien säilymistä. Lisäksi tärkeänä syynä niiden säilymiseen on se, että luonnonlaitumia pidetään arvokkaana osana Ahvenanmaalaista kulttuurimaisemaa, jota halutaan vaalia. Osa Ahvenanmaan kulttuuriperintöä on huolehtiminen ”kylän ulkonäöstä”. Ahvenanmaalla on myös paljon sellaisia alueita, joilla tehoviljely ei ole mahdollista esim. kallioisia rinteitä. Toisaalta tutkimuksessa havaittiin myös vaihtelua eri alueiden välillä, esimerkiksi viljely Maarianhaminan ympäristössä on intensiivisempää, mikä köyhdyttää luonnon monimuotoisuutta. Vesiensuojeluongelmia Ahvenanmaalla ei puolestaan esiinny samassa mittakaavassa kuin Manner-Suomessa.

Kuussaari kertoi lisäksi, että uudessa tutkimuksessa on tarkoitus kartoittaa, miten maatalousluonnon monimuotoisuus on kehittynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. Kansallinen luonnonlaatu-arvokkaiden maatalousalueiden kartoitus osoitti, että Ahvenanmaalla on Suomen suurin keskittymä luonnonlaatu-arvokkaita maatalousalueita. Tämä johtuu niittyjen ja luonnonlaitumien suuresta määrästä ja lajistoltaan monipuolisesta maatalousluonnosta.

Maarianhaminaan saavuimme noin klo 14.10 ja satamasta jatkoimme bussilla matkaa kaupungin keskustaan Ahvenanmaan maakuntahallituksen auditorioon, missä ohjelmavastaava Leila Lindström ansiokkaasti esitteli meille Ahvenanmaan maataloutta lukuina sekä Ahvenanmaan ympäristötukiohjelmia. Lindström on vuodesta 1988 asti ollut tekemisissä Ahvenanmaan ympäristötuki ja LFA-ohjelmien kanssa mm. laatimassa niitä. Lindströmin esitys on tämän matkakertomuksen liitteenä.

Ahvenanmaa kuuluu maataloustukien osalta tukialueeseen B. Myös Ahvenanmaalla on kolmas ohjelmakausi meneillään. Ahvenanmaan ympäristötukiohjelmaan on otettu mallia mm. Manner-Suomen, Ruotsin ja Tanskan vastaavista ohjelmista. Linjan kaksi budjetti on kokonaisuudessaan noin 48 M€ ja vuosittain maksetaan ympäristötukea noin 4 M€. Rakenteeltaan Ahvenanmaan ympäristötukiohjelma on samanlainen kuin Manner-Suomenkin eli siinä on perustuki, jossa on pakollisia toimenpiteitä ja valinnaisia lisätoimenpiteitä ja näitä täydentävät erityiset, joita on 6 kappaletta. Lindström kertoi, että lisätoimenpiteet pitää valita toisena sitoumusvuonna. Tuotantosuunnan vaihtuessa voidaan lisätoimenpiteistä luopua tai valita uusia. Suosituimmat lisätoimenpiteet Lindströmin mukaan ovat monivuotinen laajaperäinen nurmi sekä kevennetty syysmuokkaus.

Muutamissa erityistuissa tukitasot ovat huomattavan korkeat. Leila Lindström kertoi, että ympäristötuen tukikatot ovat kuitenkin samat kuin Manner-Suomen ympäristöohjelmassa, mutta että he maksavat erotuksen kansallisista varoista. Kaikissa erityistuissa on Ahvenanmaalla kiinteät tukitasot. Luomusäännöt ovat hieman joustavampia kuin Manner-Suomessa, esim. riittää, että 50 %

tilan pinta-alasta tai vähintään 0,5 hehtaaria, jos viljellään puutarhakasveja tai perunaa, viljellään luonnonmukaisesti. Kuitenkin luomu-tuotannon vähimmäisvaatimukset tulevat EU-säädöksistä. Leila Lindström kertoi, että Ahvenanmaalla halutaan panostaa luomu-viljelyyn, sillä tavoitteena on saada luomu-puutarhatuotteita markkinoille. Kysyntää onkin enemmän kuin tuotteita tulee markkinoille ja Ruotsin markkinat vetävät myös hyvin. Suojavyöhykkeet ovat olleet vuodesta 1995 mukana Ahvenanmaan ympäristötukijärjestelmässä, kuitenkin vasta vuonna 2008 tehtiin ensimmäinen suojavyöhykesopimus. Lohkojen pieni koko ei Lindströmin mukaan houkuttele tekemään suojavyöhykesopimusta.

Kysymykseen, mikä on hyvää Ahvenanmaan ympäristötukijärjestelmässä Leila Lindström vastasi, että mahdollisuus kohdentaa lisätoimenpiteitä lohko kohtaisesti ja toisaalta mahdollisuus valita tilalla parhaiten sopivat toimenpiteet. Kehitettävää Lindströmin mielestä olisi suojavyöhykesopimuksissa ja uudella ohjelmakaudella vesiensuojelu yleensäkin tullee olemaan tavoitteena.

Ei-tuotannollisten investointitukien järjestelmä on Ahvenanmaalla otettu käyttöön vuonna 2010. Tukea voi saada aitaamiseen, luonnonlaidunten ennallistamiseen sekä kosteikkoihin. Hakemuksia on tullut 3 kappaletta.

Maakuntahallituksen tiloista siirryimme tilavierailulle Berit Lindqvistin luomutilalle Jomalabyhyn. Tilalla näimme 85 uuhien katraan laitumella sekä kaksi laumanvartijakoira (Bordercollie), jotka tehokkaasti pitivät lammasmaa koossa. Tilalla on noin 65 ahvenanmaanlammasta ja loput ovat suomenlampaita. Berit Lindqvistin isällä oli aikoinaan suomenlampaita. Berit Lindqvist itse ihastui kuitenkin ahvenanmaanlampaaseen sen luonteen takia ja myös siksi, että tällä rodulla myös uuhilla saattaa olla sarvet. Lindqvistin mukaan jokainen ahvenanmaanlammas on ulkonäöltään ja käytökseltään erilainen. Tilalla on mm. noin 20 ha luonnonlaitumia. Petoeläimistä laiduntaville lampaille uhkana on ilves. Berit Lindqvist keritsee itse lampaansa, yhden lampaan keritsemiseen menee aikaa noin 10-15 minuuttia.

Ahvenanmaanlammas on ollut rotuna jo melkein häviämässä. 1980-luvun alussa kuitenkin havahduttiin tilanteeseen ja siitä lähtien on ahvenanmaanlampaiden määrä pikkuhiljaa kasvanut. Nyky-

ään noin 85 tilalla kasvatetaan ahvenanmaanlampaita. Näistä tiloista 34 kappaletta on Ahvenanmaalla. Suurin katras löytyy rymättyläläiseltä tilalla. Koska rotu on hyvin pieni, risteyttäminen on otettava huomioon lisättäessä kantaa. Ahvenanmaanlammas on lyhyhäntäinen maatiaisrotu, joka on luonteeltaan vilkas ja utelias. Uuhista noin 20-25 %:lla ja päseistä noin 50 %:lla on sarvet. Ahvenanmaanlampaalla syntyvyys on pienempi kuin suomenlampaalla. Ensimmäisellä karitsoimiskerralla tulee 1-2 karitsaa ja tämän jälkeen 2-3 karitsaa. Taljat ja villa ovat tärkeimmät tuotteet. Ahvenanmaanlampailla on kaksinkertainen villa, jota lajitellaan värin ja laadun mukaan. Muutamat henkilöt Ahvenanmaalla tekevät käsitöitä lampaasta saatavista tuotteista. Lampaasta saatavaa lihaa myydään osaksi suoramyynninä ja osaksi viedään Ruotsiin.

Berit Lindqvist toimii ahvenanmaanlammasyhdistyksen puheenjohtajana. Lisätietoja Ahvenanmaan lampaasta saa nettiosoitteesta <http://www.alandsfaret.ax>

Tilan laumanvartijakoirat ovat 5- ja 8-vuotiaat ja ne on tuotu Ruotsista.

Tilavierailulta matka jatkui Ahvenanmaan pohjoisosaan HavsVidden Hotelliin. Siellä nautimme upeasta merinäköalasta ja söimme illallisen. Ilta jatkui saunomisen merkeissä ja jotkut uskaltautuivat jopa kastautumaan kylmään meriveteen.

Keskiviikko 11.5.2011

Laatija Pohjanmaan ELY-keskus

Lars Björkgård

Heräsimme upeaan kevätaamuun HavsVidden-hotellissa Getassa. Söimme aamiaisen terassilla.

Kello 8.00 lähdimme bussilla kohti Saltvikin Borgboda. Mukana bussissa oli opas Riitta Värelä, joka kertoi muun muassa Ahvenanmaasta ja sen historiasta.

Borgbodassa tutustuimme perinnebiotooppeihin sekä esihistorialliseen mäkilinnaan.

Perinnebiotooppi muodostuu noin 15 hehtaarin kokoisesta, mosaiikkimaisesta alueesta, jossa on monentyyppisiä laidunmaita. Alueen keskellä on tavallinen pelto, jota viljellään luonnonmukaisesti. Vuonna 2010 alueelle myönnettiin kohdennetun suunnitelman tukea. Alueella laiduntaa 40 lammasta ja kaksi hevosta. Alueen kasvillisuus on monipuolista: siellä kasvaa muun muassa erilaisia kämmeköitä, joista tyyppillinen on seljakämmekkä.

Alueen haasteena on sen suuri koko, jonka vuoksi laidunnuspaine jakaantuu epätasaisesti. Joissain osissa aluetta laidunnuspaine on aivan liian pieni. Ongelman ratkaisemiseksi alue aiotaan jakaa viiteen laidunhaaraan, jolloin eläimet voidaan siirtää haasta toiseen tarpeen mukaan. Toinen ongelma on, että erityisympäristötukialueiden laidunnuspaine on Ahvenanmaalla rajoitettu enintään 1,6 eläinyksikköön hehtaaria kohden.

Rehevimmillä alueilla laidunnuspaineen tulisi olla huomattavasti suurempi, jotta laidunnus olisi kasvillisuuden kannalta tehokasta.

Alueella on myös muinaislinna. Muinaislinnoja rakennettiin aikoinaan suoja- ja puolustustarkoituksiin. Ahvenanmaalla on jäänteitä kuuudesta muinaislinnasta, joista suurin sijaitsee perinnebiotoopin alueella. Muinaislinnat rakennettiin luultavasti tuhat vuotta sitten.

Borgevuoren huipulla, Borgbodan lähellä sijainneesta vanhasta muinaislinnasta on jäljellä enää puisilla paaluaidoilla vahvistettujen kivi-

muurien perustukset. Vuoren reunaa pitkin kulkeneet muurit rajoittuvat jyrkänteisiin, jotka tarjosivat suojaa hyökkääjiltä kahdelta suunnalta.

Näkymä linnavuorelta oli mahtava. Sieltä näkyi myös suuri osa niistä luonnonniityistä, joihin olimme tulleet tutustumaan.

Borgbodan jälkeen jatkoimme matkaa kohti Sundin kunnassa sijaitsevaa Kastelholman linnaa. Linna rakennettiin 1300-luvulla strategisesti tärkeän salmen rannalle. Maankohoamisen vuoksi se ei enää sijaitse saarella. Linna paloi useaan kertaan toiminnassa ollessaan. 1700-luvulla sattuneen palon jälkeen linnaa pidettiin niin vanhanaikaisena ja tarpeettomana, ettei sitä rakennettu enää uudelleen. 1900-luvun jälkipuoliskolla aloitettu restaurointityö jatkuu edelleen.

Iltapäiväkahvit nautimme kalliolla Nåtössä Lemlandissa. Olimme tulleet tutustumaan Nåtön pähkinäpensaslehtoihin ja lehtoniittyihin. Mukana oli myös maakuntahallituksen Jörgen Eriksson, joka kertoi Nåtön luonnonniityistä.

Nåtön luonnonsuojelualue on lehtoniittyalueita. Lehtoniittyalueet olivat 1800-luvulle saakka luonnollinen osa ahvenanmaalaista kulttuurimaisemaa. Maatalouden muutosten vuoksi useimmat lehtoniityt kasvoivat umpeen 1900-luvulla. Nykyään tällaista kulttuurimaisemaa ylläpidetään ainoastaan muutamilla alueilla.

Nåtön lehtoniityt olivat hoitamattomia 1930-luvulta lähtien. Latvomisen lopetettiin vuonna 1945. Alue kasvoi umpeen. Maakuntahallituksen ostettua alueen 1960-luvulla sen hoito aloitettiin uudelleen. Alueelta hakattiin tuolloin runsaasti kuusia.

22 hehtaarin kokoista aluetta yritetään nyt hoitaa perinteisen kaltaisin menetelmin. Alueen lehtoniityt ovat mukana LIFE-hankkeessa, jonka tarkoituksena on aloittaa puiden latvomisen uudelleen ja hyödyntää puiden lehtiä eläinten rehuna. Hankkeen aikana latvotaan 1 500 koivua ja saarnea.

Maakuntahallitus maksaa alueen vuotuiset hoitokustannukset. Hoitotapoja ovat laidunnus ja niitto. Juhannuksesta alkaen alueella laiduntaa noin 15 nautaa. Niitto tapahtuu keski- ja loppukesästä, ja siihen käytetään viikatetta, niittokonetta tai leikkaavalla terällä varustettua raivaussahaa. Siimaleikkuria ei saa käyttää. Siima jättää liian epätasaisen leikkuupinnan, mikä voi johtaa juurien kuivumiseen. Siimaleikkuri saattaa myös repiä kasveja ja vahingoittaa niiden juuria.

Alueella kasvaa monenlaisia yrttejä ja kukkia. Kämmekeitä on runsaasti. Kämmevät vaativat pH-arvoltaan neutraalin tai hieman emäksisen maaperän. Alueen maaperässä on kalkkia, joka on sekoittunut siihen jääkauden aikana. Yleinen kämmevä on seljakämmevä, joka voi olla väriltään kellanvalkoinen tai purppuranpunainen.

Nätössä käynnin jälkeen lähdimme bussilla kohti satamaa, josta matka jatkui laivalla Manner-Suomeen.